

Lodewijk van Nieuwenhuijze
wint opnieuw EO Wijersprijs

NOOIT MEER WATERTEKORT

Neerslag vasthouden op de Sallandse Heuvelrug? Met het team van De Eeuwige Bron bedacht Lodewijk van Nieuwenhuijze een grootschalig netwerk van landschappelijke wadi's. Eerder stond hij aan de wieg van Plan Ooievaar, het concept waarvan de ontwerpprincipes terug te vinden zijn in het programma Ruimte voor de Rivier. Met beide concepten won Van Nieuwenhuijze de EO Wijersprijs, illustratief voor de impact van zijn denkbelden op het waterbeheer.

TEKST DORINE VAN KESTEREN
FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

De Sallandse Heuvelrug is voor de waterhuishouding voor een groot deel afhankelijk van de neerslag. Doodzonde dus dat ieder jaar een derde van dit water via de IJssel naar de zee verdwijnt. Een belangrijke vraag in tijden van toenemende droogte is dan ook hoe dit water beter kan worden vastgehouden. “Vitens, dat actief is in dit gebied, gaf een aantal jaar geleden de concrete aanzet om hierover na te denken. Het drinkwaterbedrijf wilde toe naar een duurzame winningsstrategie voor de lange termijn. Belangrijke voorwaarde was dat het grondwater zo schoon is, dat er geen nazuivering meer hoeft plaats te vinden. Vitens haalt hier namelijk al zijn drinkwater uit grondwater”, zegt Van Nieuwenhuijze.

Van Nieuwenhuijze, zijn collega's van H+N+S Landschapsarchitecten en de specialisten van Vitens en bureau Ruimtevolk bogen zich, kortom, over een concept waarbij de *run off* van neerslag én de emissie van meststoffen worden teruggebracht naar nul. “We hebben gezocht naar een vorm van positieve interactie tussen drinkwaterwinning en de partijen op het maaiveld, naar een wederzijds belang bij voldoende en schoon grondwater.”

De Eeuwige Bron maakt een einde aan het watertekort.

“Ons plan voorziet in een netwerk van landschappelijke wadi's – houtwadi's – van circa 50 bij 25 meter breed op de flanken van de Sallandse Heuvelrug. De sloten in het gebied worden aangesloten op deze wadi's, in een soort ringen. Dat is de sleutel om te voorkomen dat de neerslag via de sloten wordt afgevoerd naar de IJssel. De wadi's zorgen vervolgens dat het water wordt geïnfiltreerd en opgeslagen in de zandige ondergrond. Naar verwachting kan daarmee zo'n 46 miljoen kubieke meter water worden opgevangen. 40 miljoen kubieke meter daarvan zou >

**'Vernieuwend,
onderscheidend
en intelligent'**

bestemd kunnen worden voor de drinkwatervoorziening, 8 keer zoveel als de hoeveelheid die nu in het gebied wordt gewonnen. De overige 6 miljoen kubieke meter kunnen de agrariërs gebruiken om te sproeien. Overigens is het goed om te bedenken dat De Eeuwige Bron ook potentie heeft in andere ruggebieden in Nederland, zoals de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en de Hondsrug in Drenthe. Ook daar kan de ondergrond veel beter worden benut als accu voor grondwater."

'Vernieuwend, onderscheidend en intelligent', zei de jury van de EO Wijersprijs over De Eeuwige Bron.

Klein lachje: "Ja, daar kan je mee thuiskomen hè." Hij vervolgt: "H+N+S heeft deze prijs al twee keer eerder gewonnen. Met Plan Ooievaar, een vernieuwende visie op natuur- en waterbeheer in de uiterwaarden van onze grote rivieren en met 'S3H-BTK', een instrumentarium en routekaart voor een energieneutrale stedelijke regio in 2030. Ons bureau is gespecialiseerd in regionale planvorming; ikzelf beweeg me vooral op het snijvlak van land- en waterinrichting. De kunst is de vinger op de zere plek van inrichtingsproblemen te leggen en tegelijk in staat te zijn de abstracte problematiek te vertalen in een concreet handelingsperspectief. Ik vermoed dat dit ons aardig lukt."

Het plan staat of valt bij schone landbouw. Wat verstaat u daaronder?

“Dat alle toegediende voedingsstoffen en bestrijdingsmiddelen direct door de gewassen worden opgenomen en niet uitzakken naar de ondergrond. Dat kan met precisiebemesting. Een andere manier om uitspoeling te voorkomen, is het gehalte aan organische stoffen in de bodem verhogen. Daarom introduceren wij een ander soort bemesting: compost in plaats van mest. Dat maak je door mest te mengen met biomassa. En die biomassa creëer je door de vegetatie te oogsten die groeit in de wadi's. Daarmee worden de wadi's onderdeel van het landbouwsysteem.”

Staat de landbouw hiervoor open?

“Agrariërs worden zich er steeds meer van bewust dat watertekorten en bodemverarming een serieus probleem aan het worden zijn. Maar op het moment dat zij alleen maar moeten investeren, hun productie moeten aanpassen of minder mogen bemesten, dan leidt dat tot meer kosten en minder opbrengst. De Eeuwige Bron geeft hun de kans zowel de kwaliteit van de bodem als hun verdienvermogen op peil te houden. De corridors van wadi's zijn geen bedreiging voor de landbouw in het gebied, maar de boeren hebben juist belang bij het goed functioneren daarvan.

Want zij krijgen vervolgens een deel van het geïnfiltreerde water weer terug voor hun bedrijfsvoering én met de biomassa die de wadi's opleveren, kunnen ze compost ontwikkelen voor de bemesting. Een belangrijke bouwsteen van het plan is dus dat de boeren medeverantwoordelijk zijn voor de wadi's.”

Wat is de winst voor de natuur?

“De wadi's vangen het water 'trapsgewijs' op, van hoog naar laag. Met elkaar vormen zij een nieuw groen netwerk: de houtwallen van de 21ste eeuw. Het overschot aan opgevangen water dat niet in de grond trekt, wordt vanuit de laagste wadi's weer naar de hoger gelegen delen van het gebied gepompt. Daar krijgt het opnieuw de kans om te infiltreren. Die gebieden worden dan natter, met een grotere biodiversiteit tot gevolg.”

En nu? Hoe komen we van idee naar uitvoering?

“Experimenteren is de eerste stap. Dan denk ik aan een pilot met een houtwadi. Hoe bouw je zo'n wadi, hoe groot moet die precies zijn, hoe sluit je de sloten erop aan, hoe snel gaat de infiltratie van de neerslag, welke vegetatie kan erop groeien, hoe kan je die oogsten? Ik denk ook aan een pilot met kringlooplandbouw in een klein deelgebiedje. De opdracht is dus een aantal geïnteresseerde agrariërs

en subsidiemogelijkheden te vinden. Dat laatste is een voorwaarde om de financiële risico's voor de deelnemers af te dekken.”

Wat verwacht u van de overheid en het waterschap?

“Het zou mooi zijn als de provincie Overijssel en waterschap Drents Overijsselse Delta het idee omarmen. Als zij de Sallandse Heuvelrug aanwijzen als experimenteergebied en een status aparte geven, dan kan bepaalde wet- en regelgeving terzijde worden geschoven. Dat is nodig omdat de Eeuwige Bron het hele watersysteem aanpast. Daarnaast moeten er op termijn afspraken komen met de grondeigenaren in het gebied, dat in totaal zo'n 15.000 hectare groot is. Op basis van een globale berekening lijkt het erop dat de boeren 10 tot 15 procent van hun landbouwareaal moeten inleveren om ruimte vrij te spelen voor het wadinetwerk. Uiteindelijk is de medewerking van alle agrariërs nodig. Maar het probleem is dat de ruilverkaveling bij een aantal van hen nog vers in het geheugen zit. En zij voelen er niets voor om op dezelfde manier als in het verleden hun positie als grondeigenaar te verliezen. Daarom is het goed dat bureau Ruimtevolk betrokken is bij het project. Dat bureau legt zich toe op de vertaalslag van top-down naar bottom-up. Dit zijn complexe >

‘Ik hoop ook dat het waar is wat sommige mensen zeggen: zoals Plan Ooievaar heeft geleid tot een fundamenteel andere inrichting van het rivierengebied, zo zal De Eeuwige Bron een transitie in gang zetten richting een duurzaam watersysteem’

‘Plan Ooievaar was een vliegwiel’

processen, die een zeer zorgvuldige voorbereiding en oog voor alle individuele belangen vragen.”

Stel dat een of meerdere grondeigenaren blijven weigeren. Als het niet goedschiks kan, dan maar kwaadschiks?

“Onteigening is wettelijk toegestaan als er een groot maatschappelijk belang mee wordt gediend. Het inzicht dat er in Nederland iets móet gebeuren op het niveau van het watersysteem, begint onderhand wel door te dringen. Anders zorgen klimaatverandering, verdroging en het water- en bodemgebruik van de traditionele landbouw voor grote problemen. Maar begrijp me niet verkeerd, onteigening is het laatste middel, waar we zo lang mogelijk vandaan moeten zien te blijven.”

U stond in 1986 aan de wieg van Plan Ooievaar. Heeft dit de weg bereid voor Ruimte voor de Rivier?

“Plan Ooievaar was onze inzending op de EO Wijers prijsvraag hoe het Nederlandse rivierengebied weer rivierengebied kon worden. Een van onze conclusies was dat overstromingen essentieel zijn. Als meegevoerd zand en slib zich afzetten in de uiterwaarden, ontstaat vervolgens meer variatie in begroeiing en levende organismen. De keerzijde is dat uiterwaar-

den die zich ontwikkelen tot een begroeid en ruiger landschap, meer weerstand vormen tegen stromend water. En weerstandsverhoging kan alleen als dit tegelijkertijd gepaard gaat met weerstandsverlaging in de vorm van winterbedverbreding, maaiveldverlagingen en de aanleg van nevengeulen.

Dit zijn de belangrijkste ontwerpprincipes geworden voor Ruimte voor de Rivier, waarbij de rivieren zijn verbreed om hun afvoeren bergingscapaciteit te vergroten en overstromingen tegen te gaan. Terugkijkend kan je zeggen dat natuurontwikkeling en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van de uiterwaarden – de vertrekpunten van Plan Ooievaar – de opmaat hebben gevormd voor een veel bredere en integralere aanpak van de rivierverruiming. Dat heb ik destijds nooit voorzien.”

Op jullie bedrijfswebsite staat: ‘Lodewijk wil zijn werk doen in de frontlinie van het vakgebied.’ Wat bedoelt u daarmee?

“Wij hebben H+N+S opgericht in de tijd dat de ontwerpinstelling bij de herinrichting van natuur, landschapsbeheer en landbouw werd losgeknipt van de rijksoverheid. Met het bureau wilden we een serieuze rol spelen in de planvorming in Nederland en de ontwikkeling van het vak. Daarom hebben

we ingezet op het aantrekken van een diverse en getalenteerde groep landschapsarchitecten en een goede samenwerking met kennisinstututen. Plan Ooievaar was een vliegwiel voor veel andere projecten, daar hebben we geluk mee gehad.”

Hoe ziet uw agenda er de komende tijd uit?

“Ik ben al enige tijd weg uit het management van H+N+S, maar nog wel betrokken als adviseur. Zo ben ik coördinerend landschapsarchitect bij een aantal grote gebiedsontwikkelingsprojecten. Verder ben ik supervisor bij de dijkprojecten van Waterschap Limburg in de noordelijke Maasvallei. Ook hier geldt de dubbele doelstelling van Ruimte voor de Rivier: hoogwaterveiligheid én ruimtelijke kwaliteit. Het waterschap heeft heel goed door dat ze de veiligheidsopgave alleen voor elkaar krijgen met commitment van de omwonenden. Want, even gechargeerd: met dijkverhoging en -verzwaring ben je toch een soort snelweg aan het aanleggen in de achtertuin van mensen.

In het plan dat we nu aan het uitvoeren zijn, Ooijen-Wanssum, hebben we een nieuw type dijk ontwikkeld: de stijlranddijk. Die dijken zijn niet alleen veilig en robuust, maar kunnen ook veel beter ruimtelijk worden ingepast. Ze nemen

Lodewijk van Nieuwenhuijze (1950) studeerde tuin- en landschapsarchitectuur aan de toenmalige Landbouwhogeschool Wageningen. Tussen 1976 en 1990 werkte hij als landschapsarchitect bij Staatsbosbeheer. In 1990 richtte hij samen met Dick Hamhuis en Dirk Sijmons H+N+S Landschapsarchitecten op. Sinds zijn afscheid als directeur in 2015 zet Van Nieuwenhuijze zijn werkzaamheden voort als adviseur.

minder ruimte in beslag en de ruimte die daardoor vrijkomt, komt ten goede aan natuur, wonen en landbouw.”

En uw ambities voor De Eeuwige Bron?

“Graag wil ik het gedachtegoed van dit plan verder krijgen. Op dit moment zijn vooral Vitens, de provincie en het waterschap aan zet, maar ik hoop dat ons bureau weer een rol krijgt in de pilotfase. Ik hoop ook dat het waar is wat sommige mensen zeggen: zoals Plan Ooievaar heeft geleid tot een fundamenteel andere inrichting van het rivierengebied, zo zal De Eeuwige Bron een transitie in gang zetten richting een duurzaam watersysteem.” •